

De rode dominee

Aritius Sybrandus Talma (1864-1916) heeft het eerste Talma Rustoord nooit mogen zien. Dochter Annie en zoon Jan wel. Zij voelden zich sterk betrokken bij de organisatie die het gedachtengoed van hun vader uitdroeg.

Talma was de Willem Drees van het begin van de twintigste eeuw. Hij was eigenzinnig en wist wat hij wilde: een rechtvaardige samenleving met zelfstandige, onafhankelijke burgers. Armoede en gezagsverhoudingen stonden dit in de weg. In Talma's tijd waren er nauwelijks sociale voorzieningen. Wie niet werkte, had geen eten of moest zijn hand op houden bij de bedeling. Als Nederlands Hervormd predikant in Heineoord, Vlissingen en Arnhem zag hij hoe mensen leefden in miserabele omstandigheden, beroofd van hun menselijke waardigheid, afhankelijk van bazen en liefdadigheid. Talma zag het als het zijn christelijke levensopdracht om zich in te zetten voor de zwakkeren in de samenleving.

Menswaardig

In het christen-socialisme vond Talma de onderbouwing van zijn ideeën. De kern daarvan was dat mensen zich op grond van hun christelijke overtuiging dienden in te zetten voor de bestrijding van armoede en onrechtvaardigheid, bijvoorbeeld door politiek actief te zijn. Door zelfwerkzaamheid en onderwijs zou de arbeider op eigen kracht zijn menswaardigheid herwinnen. Sociale wetten en vakbonden waren nodig om diens zelfstandigheid te versterken.

Deze ideeën waren opgenomen in het programma van de Anti Revolutionaire Partij, het bolwerk van de Gereformeerden. De wens van Talma om de positie van de arbeiders te verbeteren woog zwaarder dan het verschil in geloofsrichting: als Nederlands Hervormd predikant sloot hij zich aan bij de ARP.

Goddelijk recht

De kansel was voor Talma ontoereikend om de sociale omstandigheden te verbeteren. Hij werd actief bij Patrimonium, de protestants-christelijke standsorganisatie van werklieden en werkgevers. Ook stond hij aan de wieg van de vakbond voor protestants-christelijke arbeiders, de voorloper van het CNV. Talma vond dat er in de arbeidsverhouding tussen baas en knecht geen sprake diende te zijn van een slaafse gehoorzaamheidsrelatie. Het was een overeenkomst met rechten en plichten voor beide partijen. 'Ieder mensch heeft in deze wereld het goddelijk recht om zijn plicht te doen, zijn roeping te vervullen. Ook de arbeider heeft dat, bijvoorbeeld in de werkplaats en in zijn verhouding tot zijn gezin. Dat is in onzen tijd een stevige grondslag voor een krachtig streven naar hooger loon en korter werktijd. Een werkman die zijn vak verstaat en werken wil en werk heeft, is in onze omgeving nog niet verzekerd van een zoodanig loon, dat hem in staat stelt om te voorzien in verschillende eenvoudige maar noodzakelijk behoeften des levens voor zich en zijn gezin', aldus Talma in 1901 bij zijn afscheid van Patrimonium. Dit waren voor die tijd in protestants-christelijke kringen revolutionaire gedachten, die onder de arbeiders en minderbedeelden veel gehoor vonden.

Zelfstandigheid

Talma wilde zijn ideeën tot werkelijkheid maken en ging de politiek in. Van 1908 tot 1913 was hij minister van Landbouw, Nijverheid en Handel, met in zijn portefeuille sociale zaken. Talma vond dat een arbeider die niet meer in staat was tot werken, toch van zijn loon moest kunnen leven zonder de hand te moeten ophouden. Met zijn Invaliditeitswet (1913) zette Nederland de eerste stap naar een ouderdomspensioen voor iedereen.

Voortleven

Het harde werken bracht een vroege dood: Talma stierf in 1916 op 52-jarige leeftijd, maar zijn denkbeelden leefden voort. De initiatiefnemers voor het pensiontehuis in Veenwouden hadden zijn ideeën voor ogen bij de oprichting van Talma Rustoord. Wonen in Talma Rustoord of in een van de latere huizen was beslist geen liefdadigheid. De bewoners werden beschouwd als vrije mensen die dankzij het ouderdomspensioen een bescheiden pensioengeld konden betalen. Volgens de eerste voorzitter Johan Land, gemeente-ontvanger in Kollum, was het streven '... om den verzorgden te geven een bij uitstek goede verzorging, een eigen tehuis met de meest mogelijke vrijheden.'

In Talma's ideeën stonden vrijheid en zelfstandigheid centraal. Tot na de komst van de Algemene Ouderdomswet (1957) werd hiermee financiële onafhankelijkheid bedoeld. Ook nu ouderen het financieel beter hebben, staan de begrippen vrijheid en zelfstandigheid in de ouderenzorg nog recht overeind. Vrijheid duidt nu op het behoud van de eigen levensstijl; zelfstandigheid gaat om het zo lang mogelijk thuis blijven wonen. Het zijn bekende woorden uit de zorgvisies van de woonzorgcentra en verpleeghuizen uit de Talmafamilie. Het gedachtengoed van de rode dominee heeft zo'n honderd jaar later nog niet aan kracht ingeboet.